

ПРИКАЗИ

Слободан Вукићевић
Филозофски факултет
Никшић

ОНТОЛОГИЈА ВЛАСТИ

Војислав Становчић, *Власт и слобода*, Београд, Удружење за политичке науке и Чигоја штампа, Београд, 2003 (334 стр.)

Права је реткост данас срести се с дјелом енциклопедијског карактера каква је књига *Власт и Слобода* академика Вијислава Становчића.

Филозофски, правни, политиколошки, антрополошки, социолошки приступ у разумијевању, тумачењу и објашњавању тако круцијалних феномена какви су власт и слобода операционализовани су са пуном етиком убјеђења и етиком одговорности аутора. Од најстаријих времена до савремених збивања, у свијету и у нас, Становчић прати развој идеје слободе и власти, концептуалне димензије с карактеристикама извора и узрока те последица, систематизујући све то у историјском пресеку друштвених кретања и облика њиховог структурисања, деструктурисања и реструктурисања.

За научника и обичног човјека, Становчић јасно и прецизно, убједљиво и егзактно, теоријским сазнањима и историјском праксом, аргументовано расветљава судбину и положај човјека наспрам моћника. При том, непрестано трага за одговором на двоструку условљеност човјековог положаја: 1) добрим и лошим странама човјекове природе и 2) карактером власти. Питање веома актуелно за савремено друштво, посебно за постсоцијалистичке земље.

Друштвена природа човјека има онтолошку потребу за заједницом, а ова тако-

ђе онтолошку потребу за институционализацијом власти. Како ове потребе задовољавати на принципу слободе појединца и заједнице, питају се људи, филозофи, научници, државници од најстаријих времена до данашњих дана.

Становчић у том смислу издваја два задатка свога дјела : 1) «шта сам човек, узет као појединац, може и неки сматрају да мора или да би требало (у)радити како би најпре достигао политичку »самосвест« » (14), 2) »Шта човек може и мора удружен са другима... да би се превазишли облици који су продужавали доминацију једних над другима, како би људи дошли у могућност да живе под влашћу закона, а не под влашћу другог човјека. (22).«

Кроз читаву студију аутор на убједљив и допадљив начин провлачи тезу да је слобода као окосница организације друштва услов без којег нема неопходних претпоставки за развој личности и истовремено напредовање друштва. Према томе, укупна организација друштва и све његове институције треба да буду успостављене у форми која обезбеђује развој и функционисање човјекових стваралачких способности и задовољавање његових генеричких потреба.

У том контексту право јесте рационалан налог за заједнички живот људи, али његово пуно разумијевање није могуће

без »нормативне чињенице« која представља понашање појединаца, група, организација и институција у вези с налого који садржи правна норма. Тиме се обухвата политика као остварење налога из правне норме и наравно двостраност кључног политичког односа: грађанин-власт.

Грађанин, самосвјестан, повјерљив у друге људе и морално аутономан темељ је слободног и отвореног друштва. Зато, Становчић кантовски опредељује као основни задатак књиге да » да свој скромни допринос буђењу људи из догматског дремежа« (18). Да би постали грађани у пуном смислу људи морају свуда и на сваком мјесту радити на превладавању своје етничке датости-детерминизма рођења, на превладавању религијске свијести коју карактерише хетерономија и изградити себе до нивоа моралне свијести коју карактерише аутономија. Такав човјек задобија слободу, али слободу као социјалну обавезу у стварању и мијењању своје заједнице у којој се испољава пуно међусобно повјерење свих чланова заједнице као грађана. Тиме се ствара препрека да власт претвара грађанина у поданика.

»Природна права« се овдје посматрају као резултат човјекове борбе за слободу и свој субјективитет. Држава и власт у том концепту нијесу институције које дају право људима већ њихово средство којима они штите своја права. Држава је средство, грађанин циљ. »Природно право« је изборено право свих генерација, а не право које производи сама биолошка природа људи.

Имајући у виду грађанина и његову слободу, Становчић је изричит у ставу да нема ни једног разлога за прихватање теорије о »државним разлозима«, »вишим интересима«, или, »историјским мисијама« чиме би права и слободе добиле статус другоразредног значаја, као нешто што » власт даје ако процијени да

то виши интереси дозвољавају или да права и слободе важе само дотле док се по арбитрарној процјени опет не дерогирају зато што су се рецимо околности промијениле« (49).

Свој став аутор заснива на мислима највећих филозофа, научника, књижевника од Сократа до данашњих дана. На једном мјесту имати такве мислиоце, и то не једног поред другог него у њиховој међусобној комуникацији и модерној интерпретацији зиста је право, не само научно, већ духовно богатство. Констатије се ту напредовање идеје о слободи, али и експлицитно указује на то »да се слободно друштво не може успоставити само ако се укине власт« -како мисле анархисти.(54)

Моћ, и власт као облик моћи, је потреба човјекове друштвене природе те није у питању њено укидање, што би значило промјену човјекове природе, већ њено успостављање које ће омогућавати слободу човјека и друштва, а не монополску позицију власти у односу на човјека и друштво.

На том трагу Становчић констатије :« Социјализам није одређен својином над средствима за производњу, па ни начином расподеле друштвеног богатства, колико је одређен положајем човјека грађанина« (62).

Прихватимо ли ово као инспиративну хипотезу можемо дубоко промишљати социјализам као друштвени систем у којем својина није ни могла играти своју природну улогу, јер концепт социјалистичке друштвене (наравно ни државне) није уважавао саму природу човјека и друштва, па се није ни могао испољавати прави својински, поготово не власнички однос.

Управо ово питање има изузетну актуелност за постсоцијалистичку трансформацију нашег друштва. Досадашња пракса хаотичног стања својине (од плурализма до апсолутизације приватне својине)

има за последицу да политичка моћ и са њом повезани вансистемски канали играју главну улогу у позицији грађанина и институција друштва уопште, да се идеологизује правни систем и тиме оспори кретање друштва у смјеру конституисања правне државе у њему. То је пут успостављања ауторитета на бази ауторитаризма који представља арбитрарно коришћење моћи, односно власти. Тиме човјек долази у апсурдну ситуацију да »својим радом доприноси своме ропству и туђем господарству« (74).

Међутим, Становчић не редукује проблем ауторитета на ауторитаризам. Ауторитет има важну улогу у структури, функционисању, развоју и одржавању ужих и ширих људских заједница. Али, онај ауторитет који се непрестано задобија и одржава на бази способности, стваралачких резултата и моралног дјеловања људи. Овај ауторитет никад не прелази у ауторитаризам. Он непрестано и постепено дјелује избегавајући тежњу радикалној демократији, јер она развија претпоставке за нову ауторитарну владу.

Из цјелине филозофско-антрополошког, социолошког и политиколошког приступа Становчић изводи основе ограничења власти: положај власти да мора прихватити основна права и слободе грађана; политичка институционализација власти; подјела власти (хоризонтална и вертикална); социјално-политичка и просторне дистрибуција или дисперзија (власти) моћи (173). У том склопу аутор анализира историјске одговоре које дају разне револуције (прије свих америчка и француска из 18 вијека) и најзначајнија документа (Декларације) и закључује да се поред свих напредака »одговори још траже« (97).

Анализирајући феномен владавине права академик Становчић наводи неке констатације изузетно значајне за ситуацију постсоцијалистичке трансформације нашег друштва : » Ако је држава сиромашна, а њом се управља као да је богата, то се зове удвостручавање сиромаштва«; » За владара је обично важно да буде много измјена, за државу је важно да буде мало измјена«; » Ако владар тежи да добро управљање постигне помоћу закона, (његова држава) ће постати снажна, а ако владар тежи да постигне добро управљање ослањајући се на врле чиновнике, (његова држава) биће распарчана« (255).

Тако књига Власт и слобода академика Војислава Становчића представља изванредну основу за разумијевање нашег пута до сада, али и теоријско-методолошки фундамет за озбиљна научна истраживања наше садашњости и трасирања пута у будућност.